

Posudek disertační práce PhDr. Richarda Šípka Jauerer Schlossbibliothek Otto des Jüngerer von Nostitz

Pan PhDr. Richard Šípek předkládá obsáhlou disertační práci (1. část : 233 stran, 19 obrazových příloh, 2., tabulková část, má ve dvou svazcích celkem 522 stran), která je hlubokou sondou do podstatné části pražské palácové knihovny rodu Nosticů, spravované Knihovnou Národního muzea v Praze. Disertace je výsledkem dlouholeté Šípkovy práce v této knihovně, která dosud nevlastní moderní katalog a je proto přes svůj bohatý a vzácný fond poměrně málo využívána badateli. Předložená disertace se zabývá knižní sbírkou Oty mladšího z Nostic (1608–1665) z provenienčního hlediska. Šípkova práce se pojí s vědeckým projektem PROVENIO, na němž se autor disertace podílí a o jehož problematice podává v předkládané práci důležité informace, přičemž navrhuje řešení některých složitějších úseků v této vznikající databázi a na příkladech z knihovny Oty ml. z Nostic je demonstruje (kapitola IV, strany 69-93).

Šípkova disertace je dobře rozčleněna a má správné proporce. Z formálního hlediska by bylo vhodnější, kdyby její jednotlivé oddíly začínaly vždy na nové stránce. Bohužel, v V. kapitole se autorovi pomíchalo číslování oddílů a oddíl V.4. se nakonec v obsahu neobjevuje, protože na straně 172 jeho nadpis nebyl odsazen a nebyl zvýrazněn tučně. Pro svou disertační práci využil R. Šípek úctyhodné množství pramenů a literatury – výsledků vlastních archivních výzkumů v Čechách, Polsku a Německu, starých tisků, fondů vratslavské univerzitní knihovny a některých dalších, moderní knihovědné literatury a internetových databází. Využitím těchto zdrojů, zvláště archivních, výrazně obohatil dosavadní poznatky o Otově životě, o budování jeho knihovny i o řadě osob, v jejichž předchozím vlastnictví byly četné knihy Otovy sbírky. Disertační práci vhodně doplňuje obrazová příloha, která mj. umožňuje udělat si konkrétní představu o různých typech exlibris, dedikačních a jiných přípisků, které se vyskytují k knižní sbírce Oty ml. z Nostic.

V prvních dvou kapitolách se autor disertace zabývá biografií tvůrce knižní sbírky, Oty mladšího z Nostic, a to v první kapitole dobou jeho mládí a studií a cest, v druhé pak jeho veřejně-politickým působením v mužném věku. Životní osudy Oty ml. z Nostic nepodává Šípek izolovaně, ale v kontextu dobové politické, společenské a konfesijní situace v zemích Koruny české, zvláště ve Slezsku, kde Ota většinu života strávil a kde působil mj. jako zemský hejtman vévodství vratslavského a později jako zemský hejtman knížectví Břeh a Javor. Na svém zámku v dolnoslezském Javoru budoval Ota svou knihovnu i další sbírky. Politické události druhé třetiny 17. století i komplikovanou společenskou a náboženskou

situaci ve Slezsku Šípek líčí s hlubokou znalostí faktografie, nezabíhá přitom ani do obecností ani do nepodstatných podrobností, stále má na zřeteli, co je hlavním tématem jeho disertace. (Nepřesné je Šípkovo tvrzení na s. 14, že roku 1635 byla v Praze švédská a saská vojska; byli to pouze Sasové).

Třetí kapitola si všímá zprvu kulturní situace ve Slezsku a tamních významných knihoven, pak informuje podrobně o Otově knižní sbírce, o jejím budování a osobnostech, jejichž služeb Oto k tomu využíval, podává její tématickou strukturu a načrtává osudy fondu po Otově smrti, kdy byla zakoupena jeho příbuzným a převezena do Prahy.

Jádrem disertace je kapitola V. (s. 93-195), která podrobně rozebírá provenienční přípisky ve fondu Otovy knihovny, a to zprvu podpisy a přípisky jejího majitele a pak několika stovek dalších osobností, z nichž některé Otovi svá nebo i cizí díla darovaly, nebo jejichž knihy se do jeho knihovny různými cestami dostaly. Podle svých údajů prohlédl R. Šípek fyzicky kolem 13 tisíc svazků a zjistil v nich kolem pěti tisíc provenienčních záznamů, které se týkají více než jednoho tisíce osob. V 2. části disertační práce seřadil autor provenienční záznamy jednotlivých knih abecedně podle autorů těchto záznamů do důkladné tabulky, která přináší signaturu knihy, jméno vlastníka, typ provenienčního záznamu (typy klasifikuje velmi podrobně ve výkladové části práce na stranách 70 a 81; v tabulce ovšem členění do těchto podrobností nebylo možné) a jeho eventuelní znění. Každý, kdo se s přípisky ve starých tiscích častěji setkává, dobře ví, jak je v některých případech obtížné nebo přímo nemožné tyto občas chvatně a nepřiliš čitelně napsané texty, zvláště osobní jména, vůbec přečíst. R. Šípek tuto práci výborně zvládl a prokázal přitom velmi dobré znalosti latiny a němčiny. Pro snazší orientaci v tabulce měly být na počátku 2. svazku disertace vyloženy alespoň velmi stručně jejich rubriky. Není totiž jasné, co znamená druhý sloupec tabulky, který – jistě z technických důvodů jeho formátu – nemá nadpis a v jehož jednotlivých polích se vyskytuje buď nula nebo je pole prázdné.

Na základě podpisů a přípisků Oty ml. z Nostic, rukopisných dedikací a dalších znaků jednotlivých knih se Šípkovi podařilo stanovit rozsah Otovy knihovny (asi 5 tisíc svazků) a charakterizovat její skladbu. Velmi zajímavé je zjištění (s. 95-100), že si Oto do mnoha spisů nekatolických autorů a děl namířených proti katolické církvi připisoval svůj nesouhlasný postoj k obsahu knihy. Šípek to spojuje jistě oprávněně s přístupností Otovy knihovny širšímu okruhu slezských šlechticů a intelektuálů i Otovým politicky exponovaným postavením v multikonfesijním Slezsku, v němž jak svým přesvědčením, tak úřadem zemského hejtmana patřil k hlavním prosazovatelům katolické protireformace. Šípek zdůrazňuje, že podobné přípisky nejsou známy ze žádné jiné dobové šlechtické knihovny.

Po knihách s přípisky Oty ml. z Nostic se pak Šípek postupně zabývá knihami, jejichž předchozími vlastníky byli další členové široce rozvětveného rodu Nosticů (s. 101-114), další slezští šlechtici (s. 114-127), v pozoruhodném počtu lékaři (s. 127-157), dále příslušníci duchovenstva katolického (velmi početně jsou mezi nimi zastoupeni kanovníci vratislavské katedrální kapituly), ale i evangelického a českobratrského (s. 157-172), další učenci (s. 172-185) a měšťané (s. 185-195). R. Šípek si je velmi dobře vědom obtížnosti stanovení takovýchto kategorií, jejich rozhraničení a zařazení jednotlivých vlastníků knih do nich. Několikrát tuto otázku diskutuje (např. na s. 31, 94, 172), nakonec se však musí z praktických důvodů pro určité řešení rozhodnout (oddíly V.2 – V.6.); lepší řešení patrně není. Je třeba zdůraznit, že mezi předchozími vlastníky tisků z Otovy knižní sbírky zaujímá přední místo slavný slezský humanista, lékař Johannes Crato von Krafftheim (1519-1585). Šípek zjistil celkem 125 svazků (151 titulů), které byly kdysi v Cratonově vlastnictví a dnes jsou součástí fondu pražské nosticovské knihovny. Pro další bádání o této významné osobnosti mají Šípkova zjištění nemalý význam.

Autor disertace se musel vyslovit k nezvykle vysokému počtu vlastníků knih a někdy i autorů. Jak informacemi shromážděnými z nejrůznějších zdrojů, tak svou důvěrnou znalostí nosticovské knihovny – díky níž se mu mj. podařilo identifikovat několik osobností, skrytých v provenienčních přípiscích pouze za monogramem (např. Reinhard Rosa von Rosenigk, s. 180-183) – Šípkova disertace výrazně rozšířila poznatky o řadě slezských osobností 17. století. K nim patří např. dosud téměř neznámý Michael Faber (s. 176-179), z jehož knihovny se do Otova fondu dostalo 65 svazků. Zmínku o Faberově pobytu v Pont-à-Mousson (s. 176) lze velmi dobře vysvětlit jeho pobytem na tamní slavné jezuitské univerzitě (zal. 1572), zvláště když Faber krátce předtím podle Šípkových zjištění měl vtahy k jezuitské univerzitě v Ingolstadtu.

U několik drobností by si bylo přát malých doplňků či zpřesnění. Týž autor je na s. 98 označován jako Theophrastus, na s. 109 a 110 podle mne správněji jako Paracelsus. Při zmínce o Cypriánu Leowitzovi (s. 152) mohl být připomenut český původ tohoto astronoma, Cypriána Karáska ze Lvovic. Na s. 174 by snad bylo vhodnější než „Philipp II. von Österreich“ napsat, že šlo o Habsburka Filipa II. nebo že je míněn španělský král Filip II. (autor se patrně dal svést názvem díla uvedeného v pozn. 673, kde se v italském titulu díla mluví o „... del catholico re Filippo II di Austria“).

Sekundární literaturu by bylo třeba doplnit o publikaci, která Šípkovi pro svůj nenápadný název unikla – Leonhard Forster, *Iter Bohemicum. A report on German baroque literature in Czechoslovak libraries*, Amsterdam : Rodopi, 1980 –, jejíž autor mj.

bibliograficky podchytil řadu tisků z pražské nosticovské knihovny a upozornil germanisty na její bohatství vzácných příležitostných tisků ze Slezska.

Na disertaci vysoce oceňuji, že Šípek velmi náročné téma zpracoval důkladně a svědomitě a že své soudy pronáší uvážlivě (např. při řešení dílčích problémů, jako např. na několika místech, zda stejná jména a stejné monogramy skutečně označují tutéž osobu.). Předložená práce má nejen význam metodologicky knihovědný, ale je důležitá i pro historiky a literární historiky tím, že dokresluje kulturní poměry ve Slezsku a přispívá k osvětlení osobních vazeb ve slezské aristokratické a vzdělanecké společnosti konce 16. století a v prvních dvou třetinách 17. století.

Oceňuji, že obsáhlou disertaci napsal autor německy a připravil tak půdu k její publikaci. Při přípravě tištěné verze bude ovšem zapotřebí ještě věnovat značnou pozornost jazykové stránce. Německá knihovědná terminologie je autorovi samozřejmě dobře známa a je správně používána, u historické terminologie bych upozornil, že pro Obnovené zřízení zemské je třeba užít termín „Verneuerte Landesordnung“ (tak je tomu správně na s. 13, ne však na s. 55) a pro Jednotu bratrskou mj. označení „Brüderunität“ (nikoli Brüderverein, s. 171).

Připomenuté drobné nedostatky formálního rázu jsou zcela zanedbatelné ve srovnání s velkým metodologickým a faktografickým přínosem Šípkovy disertace, jejíž úroveň značně přesahuje nároky na kvalifikační práci tohoto stupně.

Jednoznačně proto doporučuji, aby po úspěšném obhájení předložené disertační práce byl panu PhDr. Richardu Šípkovi udělen titul PhD.

České Budějovice, 14. 5. 2013

prof. PhDr. Václav Bok, CSc.